

૫૬૬૬૬

S.A.I 2022

ધોરણ: ૪

વિષય: સામાજિક વિજ્ઞાન

આજસર કી

૮૫૫૫૫

ગુણ: ૪૦

પ્રશ્ન: ૧ (અ) આપેલ ચિત્રોમાંથી યોગ્ય ચિત્ર પસંદ કરી

જવાબ આપો

[10]

1 B જલંગીર	6 B બિરસા મુંડા
2 A હૈદર અલી	7 B ગાય - ડુકર
3 C કોર્ન લોલિસ	8 A મંગલપાંડે
4 A 20	9 B રાધોડલાલ દોરાલાલ
5 A થોમસ મૂનરો	10 C કોલકાતા

(બ) નીચેના વિધાનો ખરાં કે ખોરાં છે તે જણાવો

[04]

1. X ખોટું
2. ✓ ખરું
3. X ખોટું
4. ✓ ખરું

(ક) યોગ્ય મેડકાં મેડો

[04]

અ

બ (જવાબ)

1. મુઘલ બાદશાહ અકબર -	મુરત જત્યું
2. લોખંડનું સૌ પ્રથમ કારખાનું -	જમશેદપુર
3. ડેલ હાઉસી -	- આધુનિક ભારતનો નિર્માતા
4. આઝાદ ભારતની રાજધાની -	દિલ્લી

પ્રશ્ન: 2 (અ) નીચેના પ્રશ્નોના ત્રણ-ચાર વાક્યમાં જવાબ લખો
(ગમે લે ત્રણ)

[09]

(1) અંગ્રેજ-મરાઠા યુદ્ધના પરિણામો:

પ્રથમ યુદ્ધ - ઇ.સ. 1775 થી 1782 - 1782 માં સાલખાઈની સંધિ,
જન્નેએ એકબીજાના કોંગો પરત આપવાનું નક્કી થયું - કોઈની
દાર કે જીત ન થઈ. દ્વિતીય અંગ્રેજ-મરાઠા યુદ્ધ - ઇ.સ. 1803 થી
1805 - વેલેસ્લીએ મરાઠાઓ પર અંગ્રેજોની આગ્ર વર્તવી -
એડિશા અને યમુનાના ઉત્તરે આવેલા આગ્ર અને દિલ્લી ના કીમે
અંગ્રેજો ના કબજામાં આવી - તૃતીય અંગ્રેજ-મરાઠા યુદ્ધ -
ઇ.સ. 1817 થી 1819 - મરાઠાની લાકાલ કચડી નાખવામાં આવી.
પેશવાને કાનપુર પાસે યિહુરમાં પેન્સન આપી મોકલી દીધી.
વિંધ્યાચલથી દક્ષિણના બધાજ ભાગ પર કંપનીની સત્તા સ્થપાઈ.

(2) અદામી સદીમાં ભારતમાં ખેતીની સ્થિતિ....

ઇ.સ. 1765 માં બંગાળમાં દાવાની સત્તા પ્રાપ્ત થયા પછી ઇંગ્લેન્ડ
દબ્બિયા કંપનીનો મુખ્ય ઉદ્દેશ યુરોપમાં માંગ લેવા લેવી વસ્તુએ
ભારતમાંથી પ્રાપ્ત કરવાનો હતો. - અંગ્રેજોએ ખેત પેદાશોના ખર્ચે-
વેચાણના બજારો ઉપર પોતાનો દબારો સ્થાપવા માંગતી હતી -
ભારતમાં ખેતીનું પોતાની અરજ મુજબ વ્યવસ્થાકરણ કરવા પ્રયાસ
કર્તા હતા - આ ખેતી પાકોમાં મુખ્યત્વે ગળી, કપાસ, કાચુરશમ,
અઢીણ અને મરીનો સમાવેશ થાય છે.

(3) ઇ.સ. 1857 ના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ મારે કયા આર્થિક કારણો
જવાબદાર હતા....

- ભારતમાં વિદેશી વેપાર બંધ કરાવ્યો - ભારતને કાચા માલ નું
સંસ્થાન અને પાકા માલનું બજાર બનાવી દીધું - કપાસ, ગળી,
રેશમ જેવા કાચા માલ રૂબરૂયાત ઉત્પાદન કરવા દબાવો, -
અનાજ-ઉદ્યોગનું ઉત્પાદન ઘટે લેવી પરિસ્થિતિનું નિર્માણ - વધુ
પણું જમીન મહેસૂલને કારણે ખેડૂતોમાં પાયામાલ - કુપર નીતિ
ભારતીય હુન્નર ઉદ્યોગ, ગ્રામ ઉદ્યોગ, હસ્તકલા કારીગરી નાશ
પાડ્યા - લેપાડીવર્ગ, ખેડૂતો, જમીનદારો અને કારીગરોનું ખુબ
શોષણ - આ વર્ગ ઇ.સ. 1857 ના સંગ્રામમાં ખેડાયો.

(4) પ્રથમ વિશ્વયુદ્ધ પછી ભારતનો લોખંડ-પોલાદ ઉદ્યોગ....

- ઇ.સ. 1911 માં જમશેદજી તાતા એ સાકવી (જમશેદપુર) માં
લોખંડનું સૌ પ્રથમ કારખાનું સ્થાપ્યું - જેથી લોખંડ-પોલાદ નો
પચાસા ઉદ્યોગોની શરૂઆત - નવીન પદ્ધતિથી લોખંડ ઉત્પાદન
થવાથી ભૂમિમાં પિગળાણીને બનાવવામાં આવતા લોખંડનો યુગ
પુરો થયો - આ ઉદ્યોગથી બાબુ કોચના ઉદ્યોગોની શરૂઆત થઈ
બેંગલુરુમાં 'ઈન્ડિયન ઈન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સાયન્સ' નામની સંસ્થા
ની સ્થાપના થવાથી લોખંડ-પોલાદ ઉદ્યોગને નવી દિશા મળી

પ્રગતિ આપવા લાગી.

[09] (ન) ઔત્તરમિડ કારણે લખો (ગમે તે બે)

[06]

1. કચ્છી જમાબંદ પદ્ધતિમાં ખેડૂતોનું શોષણ થતું કારણ કે...
ખેડૂતોએ નિશ્ચિત ક્ષેત્રે મહેસૂલ જમાનદારને આપવું પડતું.
ખેડૂતોના પાક સાથે થયો હોય કે ન હોય છતાં જમાનદારે તેના પર
જુલમ કરીને પણ મહેસૂલ વસુલતાં હતાં. - મહેસૂલ ન ભરનાર
ખેડૂતોની જમાન જમાનદારે ખરીદે હતાં - વરસાદની અનિયમિતતા
વધુ કે ઓછો વરસાદ પાકની ઉપજ ને અસર કરતો - સરકારને
ખેડૂતોમાં કે તેમના વિકાસમાં રસ ન હતો. આમ...
2. યુરોપિયન પ્રજાને ભારત લાવેલો જામણ શોધવાની ફરજ પડી
કારણ કે... યુરોપિયનો જમાનમર્જો લેવાર કરતાં - ઇ.સ. 1453
માં લુઈએ કોન્સ્ટેન્ટિનોપલ જતી લીધું - ભારત અને યુરોપ વચ્ચેના
માધ્યમનું મુખ્ય મથક હતું - યુરોપમાં અને ચીનના પશ્ચિમના
દેશોમાં ભારતનો માલ જતો બંધ થઈ ગયો - યુરોપવાસીઓને
ભારતના મરીમસાલાની લાતી જરૂરિયાત રહેતી - લેવવું
અપતી બંધ થઈ - સુલતાન કાપડ, રેશમી કાપડ, મરીમસાલા,
તેમના, ગાળી, સુરોખાર, ઈમારતી લાકડાં, એકીણ યુરોપમાં નિકાસ
થતા - યુરોપની પ્રજા મોસા હારી - મોસ આચલવા ભારતીય
મરી-મસાલાની આશ્ચર્યકતા - આથી નવા જામણ શોધવાની
ફરજ પડી.
3. કેન્દ્રીય નેતાગીરીનો અભાવ એ ઇ.સ. 1857 ના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામની
નિષ્ફળતાનું મુખ્ય કારણ છે. કારણ કે... જાલકે રાત્રનો
આધાર નેતાગીરી પર હોય છે - સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામના મુખ્ય નેતા
લાકે મુઘલ બાદશાહ બહાદુરશાહે નક્કી કરાયા હતાં - વૃદ્ધ
હોવાથી પ્રભાવશાળી નેતૃત્વ પુરુ પાડી શક્યા નહોતા - અલગ-
અલગ જગ્યાએ અલગ-અલગ નેતાઓ નેતૃત્વ કરતાં હતાં -
શાખાઓ અને જમાનદારો અન્યના હુકમો માનવા લેવાર નહોતા -
સંકલનનો અભાવ - કેન્દ્રીય નેતાગીરી અને શિસ્તનો અભાવ
બેવા મળે છે.

(ક) ટૂંકનોંધ લખો (ગમે તે એક)

[03]

- i. બિરસા મુંડા : જન્મ 15 નવેમ્બર, 1875 માં થયો હતો - પિતાનું
નામ સુગના મુંડા અને માતાનું નામ કરમી મુંડાઈના હતું -
અસપાળો દોરાં-બકરાં આચલવામાં, વાંસળી વગાડવામાં અને
અખાડાની રમતોમાં પસાર થયું - ગરીબીના કારણે અસપાળો
પિતા સાથે અલગ એકથી બાળ જગ્યાએ સ્થાનિતમાં વાલ્યું -
મિત્રાનરી શાળાઓમાં શિક્ષણ મેળવ્યું - જનોઈ કારણ કરી હતી -
યુવાન વયે તેઓ જનમતિ સમાજના ઉત્કર્ષના કાર્યમાં લાગી ગયા -

લેમણે જનઆંદોલનમાં જનજાલિને દાંડ પીવાનું દોડી દેવું
દાર, ગામની સમઘી રાખવી, ડાકિણ - અદુકામાં વિશ્વાસ ન રાખવો
પોતાના ગૌરવપૂર્ણ ભૂલકાળ પ્રમાણે જીવન જીવવા દાંડલ કરી
રાજવલીવટમાં અડચણરૂપ બનવાના ખોટા આરોપસર
ઇ.સ. 1845 માં મુંડાની દારપકુડ - ઇ.સ. 1847 માં ચિરસા
મુંડા જેલમાંથી મુક્ત - ફરીથી જનજાગૃતિ આગવામાં લાગી ગયો
ઇ.સ. 1900 માં મૃત્યુ.

- (2) બ્રિટિશરનું યુદ્ધ : બ્રિટિશરનું યુદ્ધ ઇ.સ. 1764 માં થયું -
અંગ્રાણના નવાબ મીરકાસીમે અવધના નવાબ અને મુદાલ સેના
સાથે મળી અંગ્રેજોને ભારતમાંથી બહાર દોડી કાઢવા માટેની યોજના
બનાવી - ગાંધીની સેના 50,000 જેટલા સૈનિકોની બનેલી હતી
જ્યારે અંગ્રેજોની સેના 7072 ની હતી - મેજર મેનરોના નેતૃત્વ
હેઠળ ભારતના આ ગણ શાસકો સાથે બ્રિટિશરનું યુદ્ધ
22 ઓક્ટોબર, 1764 માં થયું - અંગ્રેજો જીત્યા - બ્રિટિશરના
યુદ્ધથી અંગ્રેજોને અંગ્રાણ, બિહાર અને ઓરિસ્સાના હીવાની
અધિકારો પ્રાપ્ત થયા - વિધિસર માલિક બન્યા. - દ્વિમુખી શાસન
પદ્ધતિ અમલમાં આવી.

જોડી દેવું,
નવાખવો
કલ કરી-
સર
અરસા
લાગી ગયા.

પ્રશ્ન: 3 (અ) કાંસમોથી યોગ્ય ચિહ્ન પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો [07]

- 1 બેધારણ સભા
- 2 લોકશાલી
- 3 26 મેવેજ્યર
- 4 રાજ્ય સભા
- 5 બે
- 6 પાંચ
- 7 લોક સભા

ધર્મ -
ધન સંગ્રાહ
દેની યોજના
મનેલી રતી-
મેતુલ
તરના
દીવાની
પી શાસન

(અ) નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં જવાબ લખો [10]
(ગમે લે પાંચ)

1. બેધારણ સભાના સભ્યોના નામ.... ડૉ. રાજેન્દ્ર પ્રસાદ, જવાહરલાલ નેરુ, ડૉ. ભીમરાવ આંબેડકર, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ, સરદાર બલદેવસિંઘ, ફ્રેંક એન્થોની, એચ. પી. મોદી, એ. કે. એસ. એચર, મૌલાના અબુલ કલામ આઝાદ, શ્યામા પ્રસાદ મુખરજી, કનૈયાલાલ મુનશી, કે. ટી. શાહ, અરુના પ્રતિનિધિઓમાં સરોજિની નાયડુ, ચિન્મલાલકમી પંડિત - વગેરે.
2. નાગરિકો માટેના કોઈપણ ચાર હકો...
① સમાનતાનો હક ② સ્વતંત્રતાનો હક ③ શોષણ સામે વિરોધનો હક, ④ દાર્મિક સ્વતંત્રતાનો હક ⑤ સાંસ્કૃતિક અને શૈક્ષણિક હક ⑥ બેધારણીય દલાલોનો હક
3. આપણા દેશમાં સંસદની જરૂરિયાત... આપણો દેશ વિવિધતા ધરાવતો દેશ છે - વિવિધ ધર્મ અને ભાષાના લોકો રહે છે - વિવિધતા વચ્ચે દેશનું સંવાદન અને વ્યવસ્થાપન જાળવવા માટે સંસદ ખૂબજ મહત્વપૂર્ણ છે - દેશના વિકાસ, સ્થિર પ્રગતિ માટે સંસદ જરૂરી છે.
4. ભારતના બેધારણી બે વિશેષતાઓ...
① લોકશાલી ② બિનસાંપ્રદાયિકતા ③ પ્રજાસત્તાક ④ સંઘરાજ્ય
5. પ્રધાનમંત્રીના ત્રણ કાર્યો...
① જુદાજુદા ખાતાઓની કાળવળી, કામગીરીનું સંકલન - દેખરેખ - નિર્વાહ વિષયક નિર્ણયો ② મંત્રીમંડળના સભ્યોની નિમણૂંક પ્રધાનમંત્રીની સલાહ મુજબ રાષ્ટ્રપતિ કરે છે. ③ મંત્રીને મંત્રીમંડળમાં ચાલુ રાખવો કે નહીં તે નિર્ણય કરે છે. ④ મંત્રીમંડળની બેઠકોનું અધ્યક્ષપદ સંભાળે છે. ⑤ ચૂંટાયેલા સભ્યો દ્વારા પ્રશ્નોના જવાબ આપવા માટે પ્રધાનમંત્રી અને કારોબારી બેધારણીય રીતે જવાબદાર છે.
6. રાજ્ય સભાના સભ્ય થવા માટેની લાયકાતો... ① તે ભારતનો નાગરિક હોવો જોઈએ ② તેની ઉંમર 30 વર્ષ કે તેથી વધુ હોવી જોઈએ ③ તે અસ્થિર મજબૂત, નાદાર કે ગુનેગાર ન હોવો જોઈએ ④ તે સરકારનો

પ્રશ્ન: 4 (અ) નીચેના ભૌગોલિક કારણો લખો (ગમેલે પ્રશ્ન) [

1. કૌલસોએ મરવણું અશ્વિભૂત બાતરાદે કારણકે...
તેનો ઘરેલું બાતરા, લોખંડ અને પોલાદ જેવા ઉદ્યોગો, વગાન એન્જિન, લીજની ઉત્પન્ન કરવામાં ઉપયોગી, તેમાંથી ડામર, એસોબિયા, બેન્જોલ જેવી આયુર્વેદશો મળે છે - માટે ખૂબ જ ઉપયોગી છે.
2. ખનિજતેલ ને 'કાળું સોનું' કહેવામાં આવે છે કારણકે...
ખનિજતેલ ખૂબ જ મૂલ્યવાન છે - તેનો કોઈપણ ભાગ વિન ઉપયોગી નથી - કીઝલ, પેટ્રોલ, કેરોસીન, મીણ, પ્લાસ્ટિક ડીઝલ તેલ મેળવવામાં આવે છે - વિવિધ ઉત્પાદનો દ્વારા ખનિજતેલ બીજા પ્રમાણમાં વ્યાપારિક ઉપયોગમાં લેવાતું હોવાથી તેને 'કાળું સોનું' કહેવામાં આવે છે.
3. જંગલો આપાગને ખૂબ ઉપયોગી છે કારણકે...
જંગલો સાગ, સાલ, સીસમ જેવા મજબૂત - ટકાઉ દર્મશી લાકડાં - બાવળ, લીમડો, ખેર જેવા બાવળોમાટે લાકડું આપે છે. ગ્રીનહોમિનના વિવિધ વસ્તુ બનાવવા ઉપયોગી - દીવામળી, કાગળ વગેરે બનાવવા ઉપયોગી - સુંદરીના વૃક્ષમાંથી હોડી, આડમાંથી રોજિંદાન - ઔષધત્વ વનસ્પતિઓ અશ્વગંધા, શંખાવલી, સરખાવો, ગરમાળો, હરડે, આંબલા વગેરે - પડીયા - પતરાળા માટે આમરાના વૃક્ષ - દીમરના પાનમાંથી બીડી - વરસાદલાવવા ઉપયોગી - રબર, લાખ, ગુંદર જેવા ઉપયોગી પેદાશો જંગલમાંથી મળે છે - વન્ય જીવન માટે રહેઠાણ, વગેરે.
4. સંસાધનોનું સંરક્ષણ કરવું એ આપાગો સૌની ફરજ છે કારણકે... માનવ સમાજની આર્થિક વૃદ્ધિ અને વિકાસનો મુખ્ય આધાર છે - વિવિધ જરૂરિયાતો સંતોષે છે - વધતી વસ્તી અને ટેકનોલોજીનો અસાધારણ વિકાસ - વધુ પડતા ઉપયોગથી કેટલાંક સંસાધનો ખૂટી જવાની અણી પડે છે - અવનવાર પેઢી માટે ચિંતાનો વિષય - માટે આયોજન અને કંટ્રોલપૂર્વક સંસાધનોનો ઉપયોગ બનાવી આપણી ફરજ અદા કરવી જોઈએ.

(બ) ટૂંકનોંધ લખો (ગમેલે એક)

[03]

1. પવન ઊર્મિ: પવનઊર્મિ એક અખૂટ અને પ્રદુષણમુક્ત સ્ત્રોત છે - એકવાર સ્થાપિત કર્યા બાદ વિદ્યુત - ઉત્પાદનમાં એકદમ ખર્ચ થાય છે - પવનચક્કીનો ઉપયોગ અનાજ દાખવાની દોરીમાં અને પાણી કાઢવામાં પહેલાથી ઉપયોગી જનરેટર સાથે જોડી લીજની ઉત્પન્ન કરાય - પવનચક્કી સમૂહને વિન્ડ ફાર્મ કહે છે - દરિયાકાંઠા અને પર્વત-ખ

ગાંધી) [02
...
રેડોગો,
...
પેદાશો

જ્યાં લોગોલો અને સતત પવન લાલો હોય ત્યાં ઉત્પાદન કરાય છે. જેમની, યુ.એસ.એ, ડેન્માર્ક, સ્પેન અને ભારત પવનઊર્જા ઉત્પન્ન કરનારા દેશો - ગુજરાતમાં સુરકાના લાંબા ગામે કરકના માંડવાના સમુદ્રકિનારે વિન્ડ ફાર્મ છે - સુરકા, કરક, રાજકોટ, પોરબંદર, સુરેન્દ્રનગર વગેરે જિલ્લામાં પવનચક્કી સારા વિદ્યુત ઉત્પન્ન કરવામાં આવે છે.

ગાંધી...
પણ ભાગ
આણ, પારિશ્વર
નો સાર
માં લેવાનું

2 રાષ્ટ્ર સિંચાઈ પદ્ધતિ: સુક્રમ પિચલ પદ્ધતિનો એક પ્રકાર છે - પાણીની જમત થાય છે અને પોષક દ્રવ્યો દાખલ થઈને છોડના મૂળ સુધી પહોંચે છે - મુખ્ય દરેક બાંધપાત્રનું એક છોડ મૂળ સુધી સીધું પાણી પહોંચાડવાનો છે - વાલ્વ, પાઈપ, બાળીઓ અને ઉત્સર્જકોનો સરિયારો ઉપયોગ - પાણી અને પોષક લાવ્યાને 'ડ્રિપરલાઈન્સ' તરીકે ઓળખાતા પાઈપોમાં વિતરણ કરવામાં આવે છે - ડ્રિપર તરીકે ઓળખાતા નાના એકમો હોય છે - ડ્રિપર પાણી અને ખાતરો દારાવતાં રીપાને બહાર કાઢે છે - આ પદ્ધતિની સરખામણી આધાર લેની બનાવટ, બાળવણી અને કેવી રીતે કાર્યરત કરાઈ છે તેના પર રહેલો છે - કપાસ, એરંડા, શેરડી, ટામેટાં, રાંજણ, કોબીજ, ફલાવર, બટાટા, બીંડા, મરચી, આંબા, ચણ, લાંબુ, નાળિયેર, દાડમ, પપૈયા, અમરુત, બોર, લખાણ, સાગ વગેરે આ પિચલ પદ્ધતિને અનુકૂળ પાડે છે.

દર્શાવતી
લાકડું આપે
- દોવાસાળી,
માંથી હોડી,
મા અશ્વગંધા,
ગેરે -
ના પાનમાંથી
ગુંદર જેવા
નુવન માટે

ની રૂંટણ
અને ચિકાસ
પે છે -
ચિકાસ -
જવાની આણી
માટે આયોજન
આપણી

પ્રદુષણમુક્ત
- ઉત્પાદનમાં
અનાજ
પાણી ઉપયોગ

પ્રશ્ન: 5 (અ) મને જોખાખો

[05]

1. હું ઉર્જાનો મુખ્ય સ્ત્રોત છું - સૂર્ય
2. હું ખેતીમાં પાકોને થવું નુકશાન અટકાવવા મરતવનો ભાગ ભજવું છું - જલુનાશક રસાયણો / દવાઓ
3. હું 'કપાસની કાળી જમીન' તરીકે પણ જાણીતી છું - કાળી જમીન / રેગુર
4. હું કૃષિ પ્રધાન દેશ છું - ભારત
5. હું ઘણાં કોદાર તરીકે જોખાખાવું રાજ્ય છું - પંજાબ

(બ) વ્યાખ્યા/સંકલ્પના આપો (ગમે તેટલા)

[06]

1. કુદરતી વનસ્પતિ : ખોલાની જાતે ઉગનારી વૈલા, છોડવા, વૃક્ષો જેવી વનસ્પતિને કુદરતી વનસ્પતિ કહે છે.
2. ખનિજ : જૈવિક અને અજૈવિક પદાર્થો ગરમી અને દબાણને લીધે પરિવર્તન પામીને ચોક્કસ રાસાયણિક બંધારણ ધારણ કરે છે તેને ખનિજ કહે છે.
3. ભરતી ડોર્મ : સમુદ્રમાં આવતી ભરતી (ભરતીના મોળાં) મારા ઉત્પન્ન થતી ડોર્મને ભરતી-ડોર્મ કહે છે.
4. બાગાયતી ખેતી : બગીચાની પદ્ધતિએ સારસંભાળ લઈને થતી ખેતીને બાગાયતી ખેતી કહે છે.

(ક) ભારતના રેખાંકિત નકશામાં નકશાપૂર્ત કરો
(નકશો સામેલ છે)

[04]

આવશ્યક કી લૈચારક્રમાર

શિક્ષકનું નામ: રાજેશભાઈ જી. દરબ

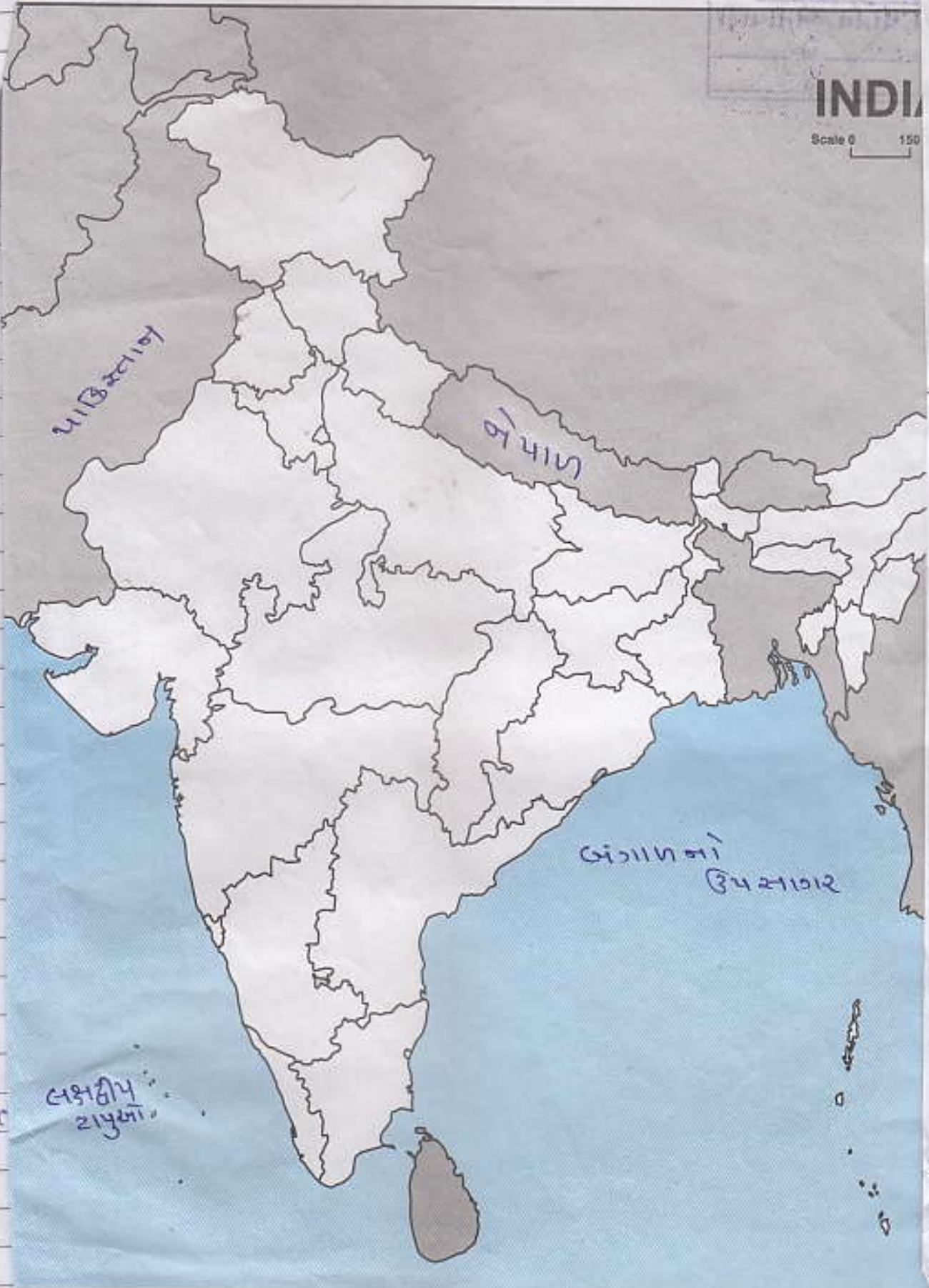
શાળાનું નામ: સ.વ.પટેલ હિચ પ્રાથ. વિ.
ખેતીવાડી.

મો. નંબર: 8734065262

લક્ષ્મી
રાજ

me : _____ Std. : _____ Class _____

hool : _____

Marks _____

Teacher Signa _____